

מקרא אני דורש

אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים: החידוש שנפעל במ"ת ע"י ההוצאה ממצרים

יבאר הצריכותא של ג' הפירושים ברש"י על כתוב זה, ויסביר גדר השעבוד המיוחד של יהודי להקב"ה שנפעל בזמן דמ"ת

בתחילת עשרת הדברות: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (פרשתנו כ, ב). ובפירוש רש"י:

"אשר הוצאתיך מארץ מצרים - כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי".

וממשיך להביא ב' פירושים נוספים:

"דבר אחר: לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים .. הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים.

דבר אחר: לפי שהיו שומעין קולות הרבה .. קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה הן".

ולכאורה צ"ב, מה קשה בהבנת הכתוב פשוטו כמשמעו – שלכן נדרש רש"י להוסיף לו ביאור, ולא הסתפק בפירוש אחד אלא הוצרך לשלושה פירושים!?

לקראת שבת

ב.

והנה במפרשים פירשו (רא"ם. גור אריה. ועוד), שלרש"י הוקשה – מדוע תלה הכתוב אלקותו יתברך ב"אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא אמר "אשר בראתי השמים והארץ וכל אשר במ"? ועל זה מתרץ רש"י (בפירושו הראשון), "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי" – דהיינו: "שעל ידי ההוצאה ממצרים מהיות להם עבדים זכה בהם להיות משועבדים לו ויהיה אלקיהם". (וכן לפי הפירושים הנוספים מובן מה שהדגיש דוקא יציאת מצרים, כי רצה לומר שהוא הוא אשר התגלה להם במצרים ולא אחר כו').

אבל לכאורה קשה:

אם זו כל הקושיא שעמדה בפני רש"י – מדוע תלה אלקותו ביציאת מצרים – הרי קושיא זו מיושבת היטב לפי הפירוש הראשון, "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי", שתוכן זה הוא ענין מובן ופשוט לפי "פשוטו של מקרא"; ולמה הוצרך אפוא רש"י להמשיך ולהביא עוד שני פירושים? [ובפרט ששני פירושים אלו לכאורה מחודשים ביותר, ורחוקים מדרך הפשט:

הן מצד תוכנם הכללי, זה שהיה הקב"ה צריך לשלול את הטעות של "שתי רשויות הן", או "רשויות הרבה הן" – איך מתאים לומר, שלאחר שישאל ראו את כל הנסים במצרים ובים סוף, ובעמדם במעמד הר סיני גופא, יהיה צורך לשלול מהם את הטעות שיש יותר מ"רשות" אחת ח"ו?! והן מצד התוכן הפרטי שבכל א' מהפירושים, וכפי שהאריכו במפרשי רש"י שיש קושי בכל א' מפירושים אלו (ראה גור אריה. משכיל לדוד. ועוד) – שלכן הוצרך רש"י לשניהם].

ג.

ונ"ל דאדרבה (וכעי"ז פירש במשכיל לדוד), הקושי שעמד בפני רש"י הוא (אינו מה הקשר בין אלקותו ליציאת מצרים, אלא להיפך): – מאי קא משמע לך?!

הרי בני ישראל ידעו זה מכבר שמתן תורה הוא התכלית של יציאת מצרים, כמו שכתוב כמה פעמים בפרשיות הקודמות [מיד בפ' שמות נאמר (ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ועד"ז בר"פ וארא (ו, ו-ז): "לכן אמור לבני ישראל .. והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים .. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים"],

וגם בפרשתנו גופא (יט, ד-ו. וראה פרש"י שם) – בימי ההכנה למתן תורה – אמר להם הקב"ה "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם .. ואביא אתכם אלי .. שמוע תשמעו בקולי ושמתם את בריתי .. תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש";

לקראת שבת

אם כן, מה בא הקב"ה לחדש כאן באומרו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"?

וע"ז מיישב רש"י – בפירושו הראשון ("כדאי היא הוצאה שתהיו משועבדים לי") – שבאמת התיבות "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" אינם באים בתור טעם וביאור על "אנכי ה' אלקיך" (כפי שלמדו המפרשים), אלא בתור ענין נפרד ונוסף.

ד.

כוונת הדברים:

לשון רש"י כאן: "שתהיו משועבדים לי" – היא לשון מחדשת שאינה רגילה בענין זה של קבלת התורה והמצוות על ידי בני ישראל;

ונתבאר במק"א (ראה בארוכה במדור זה אשתקד), שבלשון זו – "משועבדים" – מבואר החידוש שהתחדש כאן, בתיבות "אשר הוצאתיך מארץ מצרים":

אמנם, לבני ישראל היה ידוע מכבר, שהם צריכים לקבל עליהם מלכות שמים, תוך קבלה מלאה של ציוויי הקב"ה שהוציא אותם ממצרים;

אבל עדיין אין בזה שלילת החירות של חיים "אישיים". וכמו מלך בשר ודם, החוקק חוקים לבני המדינה והם מקבלים עליהם עול מלכותו לקיים גזירותיו, אבל אין זה מבטל החפשיות שלהם לגמרי.

ועל זה בא הקב"ה כאן וחדש באמירתו: "שתהיו משועבדים לי", שפירושו שעבוד מוחלט להקב"ה, היינו שיהודי אין לו מציאות בפני עצמו ואין לו שום חירות (עצמית), הוא משועבד כל כולו, בכל נכסיו ובכל עשיותיו [כדין שעבוד לבעל חוב, שמשועבד בכל אשר לו לשלם את חובו].

וזו היא הכוונה במה שנאמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", "כדאי היא הוצאה שתהיו משועבדים לי":

כיון שבני ישראל היו בעבדות בארץ מצרים, ששם היו לא סתם "עבדים" אלא באופן של "שעבוד" [וכפי שמצינו בכ"מ שמזכירים העבדות שהיתה במצרים בשם "שעבוד מצרים" (ראה פרש"י בפסוק כאן. פרש"י שמות ה, ד. בא יא, ה. משפטים כד, י. ועוד)] – עבודת פרך, ועד לאופן של "תכבד העבודה" (למעלה ממדידה וכו'), לכן "כדאי היא הוצאה (הוצאה זו מהעבדות בלי קצבה שהיתה במצרים) שתהיו (לא סתם כעבדים למלך, אלא) משועבדים לי" (לגמרי).

[הווי אומר: שעבוד זה להקב"ה שעל בני ישראל חל עליהם מחמת יציאתם מארץ מצרים, ששם היו משועבדים לפרעה, כי לא זו בלבד שהיו עבדים סתם, אלא היה זה באופן של עבודת פרך (בלי קצבה); ולכן, כשהוציאם הקב"ה מארץ מצרים לא די להם לקבל עליהם מלכותו באופן כללי, אלא נעשו משועבדים לה', שאין לבני ישראל שום חפשיות כלל, כי התורה ומצוות מקיפות את כל חיי האדם].

לקראת שבת

ה.

ומעתה מבואר גם מדוע לא הסתפק רש"י בפירוש זה, והוצרך להביא ב' פירושים נוספים:
לפי האמור נמצא, שבפירוש זה מתכוון רש"י להפריד בין התיבות "אנכי ה' אלקיך" להתיבות
"אשר הוצאתיך מארץ מצרים" –

התיבות "אנכי ה' אלקיך" מכוונות להענין הידוע מכבר, זה שהקב"ה הוא השליט והמלך על
ישראל, "אלקי ישראל", ולכן צריכים הם לעבדו ולשרתו כעבד לאדונו;

ואילו התיבות "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" באים להוסיף דבר חדש, שכיון והקב"ה הוציא את
בני ישראל משעבוד מצרים שהיה באופן של "תכבד העבודה", לכן בני ישראל צריכים להיות (לא
סתם "עבדים" ו"משרתים" לקב"ה, אלא) "משועבדים לי" לגמרי.

אמנם מזה שנקט הכתוב בלשון "אשר" – "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – משמע
שמדובר בהמשך אחד (ולא בהוספת דבר חדש).

ולכן מוסיף רש"י את הפירושים האחרים, שלפיהם מבואר היטב לשון "אשר", וכפי שמדגיש
רש"י "אנכי הוא אשר הוצאתיך כו", היינו, שכל הפסוק הוא המשך אחד.

